

кації; 2) здійснення міжнародного співробітництва з відповідними органами іноземних держав у частині обміну досвідом та інформацією з питань, пов'язаних з виявленням, розшуком та управлінням активами; 3) забезпечення співробітництва з міжнародними, міждержавними організаціями, мережами, діяльність яких спрямована на забезпечення міжнародного співробітництва у сфері виявлення, розшуку та управління активами, у тому числі з Камденською міжвідомчою мережею з питань повернення активів (CARIN), та представлення України в цій організації.

З огляду на вказане, найбільш ефективним може стати поєднання повноважень цього агентства та повноважень Служби безпеки України з використанням позитивного досвіду ФБР США у цій сфері з метою вирішення викликів, що стоять перед Україною на теперішньому етапі її розвитку.

К. М. Орбець, к. ю. н., доцент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ЯК ПРОЯВІВ ЙОГО ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ЦІННОСТІ

В основі впорядкування системи суспільних відносин лежать соціальні норми, які визначають певні типи, узагальнені зразки дозволеної, необхідної або забороненої поведінки. Особливе місце належить правовим нормам, що мають загальнообов'язковий і формалізований характер та забезпечуються силою держави. Найбільшою мірою ознаки формалізованості й державної забезпеченості виявляються у нормах кримінального права. Разом із тим кримінальне право має бути не лише найчіткішим і найсуворішим регулятором, а й створювати найбільш ефективні правові механізми впливу на суспільні відносини, насамперед шляхом охорони останніх від найнебезпечніших посягань, підтримки їх безпечного існування, заохочення суспільно корисної поведінки.

Здатність кримінального права виступати дієвим регулятором суспільних відносин, засобом (інструментом), безумовно необхідним для нормального існування й розвитку сучасного суспільства, визначає його інструментальну цінність, поряд з цінністю власною і соціокультурною. Критерієм інструментальної цінності кримінального права є практика його реалізації – вплив на формування правової свідомості і поведінки (злочинної або такої, що не визнається злочином), розвиток суспільних відносин, діяльність судових та правоохоронних органів тощо. З цього випливає, що інструментальна цінність кримінального права визначається ефективністю виконання ним своїх завдань та функцій.

У тлумачних словниках значення слова «завдання» роз'яснюється як «наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа і т. ін.», «мета, до якої прагнуть»; «те, що хочуть здійснити»¹; «мета, замисел»² тощо. Отже, якщо йдеться про завдання кримінального права, маються на увазі його цілі, конкретні бажані результати, на досягнення яких воно спрямоване, в кінцевому підсумку, призначення кримінального права як інструмента соціального регулювання.

У частині 1 ст. 1 Кримінального кодексу України (у подальшому – КК) зазначено, що КК «має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам». На наш погляд, розуміння цього законодавчого положення як суто декларативного є неприйнятним. Навіть з формальної точки зору це положення є складовим елементом Загальної частини, а не, наприклад, преамбули (якби вона існувала) закону про кримінальну відповідальність. У зв'язку з цим недооцінювати значення ч. 1 ст. 1 КК, як закріпленої в законі кримінально-правової норми, не можна. Завдання кримінального права є тими векторами, що визначають (або повинні визначати) поточний зміст і спрямованість подальшого розвитку кримінального права. Причому завдання кримі-

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. С. 378.

² Новий тлумачний словник української мови / уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2007. С. 686.

нального закону (що в Україні є єдиною формою кримінального права) мають відображати в повному обсязі завдання кримінального права як галузі права.

Слід звернути увагу, що положення ч. 1 ст. 1 КК залишилися незмінними з моменту прийняття КК, тоді як зміст кримінального закону на сьогодні зазнав численних змін (наприклад, декриміналізація значної частини злочинів у сфері господарської діяльності, трансформація системи службових злочинів тощо), більше того, досить радикальні зміни плануються і в недалекому майбутньому (зокрема, запровадження проступків як різновиду кримінальних правопорушень). Зазначені зміни обумовлені тими явищами і процесами, що відбувалися й відбуваються в різних сферах суспільства (економічній, політичній, соціальній, культурній, правовій тощо). Водночас нові виклики й загрози життєдіяльності українського суспільства, України як держави в цілому породжують потребу в певному перегляді завдань, що ставляться перед кримінальним правом, причому здійснення такого перегляду має передувати масштабним змінам кримінального закону або, принаймні, відбуватися одночасно з ними.

Так, уже сьогодні до завдань, що повинні ставитися перед кримінальним законом, крім тих, які визначені в ч. 1 ст. 1 КК, доцільно віднести правове забезпечення службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (йдеться про боротьбу з корупційними злочинами, як один із пріоритетних напрямків), національної безпеки України (що є ширшим завданням за «забезпечення конституційного устрою України»), порядку несення військової служби. Без постановки цих завдань істотні зміни, що були внесені до КК впродовж останніх років, виглядають дещо неузгодженими з визначеними напрямками розвитку кримінального права.

Удосконалення чинної редакції ч. 1 ст. 1 КК, з урахуванням вимог сучасного етапу життєдіяльності суспільства, дозволить створити належне правове обґрунтування новел закону про кримінальну відповідальність, певною мірою прогнозувати тенденції розвитку кримінального права, зміцнити внутрішні системні зв'язки останнього, а також чіткіше визначити ціннісні орієнтири правозастосовної діяльності та правової поведінки.